

УДК 343.985

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.23>

ЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПЛАНУВАННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Кубарєв І.В.,
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 2
Криворізького навчально-наукового інституту
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1053-9758>
e-mail: kurt76@ukr.net

Барган С.С.,
магістр права,
викладач кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 2
Криворізького навчально-наукового інституту
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1706-0355>
e-mail: sergiusbargan@gmail.com

Кубарєв І.В., Барган С.С. Логічні основи планування досудового розслідування.

У статті розглянуто логічні основи планування досудового розслідування з урахуванням усталених поглядів на криміналістичну версію як логічну основу цього процесу. Наголошено, що в межах сучасної теорії криміналістики криміналістична версія майже одностайно розглядається як єдине логічне підґрунтя планування розслідування, оскільки виступає як припущення, гіпотеза про певні факти або групу фактів, які мають значення для кримінального провадження. Водночас у традиційному розумінні поняття криміналістичної версії часто ускладнює та/або унеможлиблює здійснення ефективного планування через відсутність або суперечливість вихідних даних. Констатується, що в окремих провадженнях на початковому етапі слідчий може зовсім не мати інформацію як про злочинця, так і про сліди, залишені ним на місці події. В цьому плані для отримання додаткової інформації доводиться вже планувати проведення слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. Тому розгляд версії як єдиної можливої логічної основи планування досудового розслідування не повною мірою відповідає сучасним досягненням криміналістики. Насамкінець зроблено спробу обґрунтувати інші логічні засади планування розслідування, серед яких варто виокремити тактичні завдання та криміналістичні пошукові моделі. Стаття містить схематичне представлення особливостей процесу планування розслідування при використанні різних логічних основ. В цілому погоджуючись з твердженням, що версія є універсальним засобом пізнання, обґрунтовується думка про її важливе значення для планування як з використанням тактичних завдань, так і з використанням пошукових моделей. Такий підхід надає слідчому більше можливостей для формування системи заходів у конкретному кримінальному провадженні, що підвищує ефективність планування розслідування та сприяє економії сил та засобів слідчого апарату.

Ключові слова: криміналістика; криміналістична версія; планування розслідування; пошукова модель; тактичне завдання розслідування; тактична операція.

Kubariev I., Barhan S. Logical bases of pre-trial investigation planning.

The article reflects on the nature of pre-trial investigation planning, taking into account established views on the forensic version as the only logical basis for this process. The author notes that within the framework of modern criminalistics theory, the forensic version is almost unanimously regarded as the logical basis for investigation planning. A forensic version is an assumption, a hypothesis about certain facts or a group of facts that are relevant to criminal proceedings. However, during the preliminary investigation there is often a lack of information or no information at all. In order to obtain further information, investigative measures have to be planned. Therefore, it does not fully correspond to

modern achievements in criminalistics to consider the version as the only logical basis for planning the preliminary investigation. In the traditional sense, the concept of a forensic version often complicates and/or makes it impossible to carry out effective planning due to the absence or contradiction of initial data. Finally, an attempt is made to substantiate other logical foundations of investigation planning, in particular tactical tasks and criminalistics search models. The article contains a schematic presentation of the peculiarities of the pre-trial investigation planning process when using different logical bases. It is also argued that the version is a universal means of cognition and is present in the planning of an investigation using both tactical tasks and the search model. This approach provides the investigator with more opportunities to form a system of measures in a particular criminal case, which increases the efficiency of pre-trial investigation planning and helps to save investigative efforts and resources. The proposals presented in this article do not claim to be safe and are an invitation to experts to discuss them.

Key words: criminalistics; forensic version; investigation planning; search model; tactical task of the investigation; tactical operation.

Постановка проблеми. Посилення боротьби зі злочинністю залишається важливим напрямком державної політики України. Його реалізація передбачає, серед іншого, вдосконалення діяльності правоохоронних органів з розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. В свою чергу ефективність досудового розслідування у конкретних кримінальних провадженнях багато в чому залежить від його належного планування. Завдяки якісному плануванню досудове розслідування набуває цілеспрямованості, наступальності та оперативності, створюються умови для всебічного, повного й об'єктивного встановлення та дослідження всіх обставин злочину при раціональному використанні ресурсів. Тому подальше вдосконалення криміналістичних рекомендацій з планування досудового розслідування, як підґрунтя для вдосконалення правоохоронної практики, може бути віднесено до важливих завдань криміналістики.

Стан опрацювання проблематики. Проблеми криміналістичної версії та планування розслідування стали предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців, зокрема В.П. Бахіна, В.Д. Берназа, А.Ф. Волобуєва, В.А. Журавля, В.О. Коновалової, Ю.В. Лук'яненко, О.В. Одерія, М.А. Погорецького, В.В. Пяковського, М.В. Салтевського, В.Л. Синчука, В.В. Тіщенко, О.М. Цільмака, В.М. Шевчука, В.Ю. Шепітька, Б.В. Щура та ін. В межах наукових напрацювань згаданих дослідників версії традиційно розглядаються як логічна основа формування плану розслідування. В той же час не завжди існує можливість (або доцільність) висувати слідчі версії, що обумовлено відсутністю або мінімальною наявністю, нерідко суперечливих, вихідних даних. Тому автори припускають, що поряд із версійним, для планування досудового розслідування, можуть бути використані й інші підходи.

Метою статті є обґрунтування можливості використання як логічної основи планування досудового розслідування, поряд із версіями, типових тактичних завдань та пошукових криміналістичних моделей.

Виклад основного матеріалу. Окреме вчення про криміналістичну версію та планування розслідування пройшло насичений шлях розвитку і на теперішній час представлено доволі широким колом наукових та навчально-методичних джерел. В них запропоновані різні визначення планування досудового розслідування, одним з найбільш вдалих з яких, на наш погляд, є наступне: планування полягає у визначенні шляхів і способів розслідування, обставин, що підлягають встановленню у кримінальній справі, визначенні системи слідчих дій і оперативно-розшукових заходів, їх змісту, послідовності проведення, термінів виконання [1, с. 148]. При дискусійності низки аспектів в межах зазначеного криміналістичного вчення в цілому можна вважати сталими погляди на існування та зміст принципів планування, його умов, етапів (елементів), форм, а також логічних основ. Останні і становлять предмет нашого дослідження.

В сучасній криміналістичній теорії логічною основою планування розслідування майже одно-стайно розглядається криміналістична версія. Цій категорії запропоновано різні визначення, найбільш прийнятним з яких вбачається розуміння версії як обґрунтованого припущення щодо окремого факту чи групи фактів, що мають чи можуть мати значення для справи, вказує на наявність і пояснює походження цих фактів, їх зв'язок між собою і зміст, та служить цілям встановлення об'єктивної істини [2, с. 277-278]. У судочинстві версії виконують кілька функцій: аналітичну, пізнавальну, прогностичну, організаційну [3, с. 146-175]. Розкриваючи останню, В.О. Коновалова зазначає, що правильне висування версій забезпечує цілеспрямованість і об'єктивність дій слід-

чого, які проводяться не хаотично і стихійно, а плануються в руслі кожної з версій, тобто у межах єдиної системи [3, с. 6]. Схожа позиція висловлена й іншими науковцями, зокрема В.Л. Синчуком, який вважає, що організуюча функція типових версій забезпечує цілеспрямованість, точність і повноту заходів, що проводяться [4, с. 201]. З іншого боку реалізація цієї функції сприяє об'єктивності і всебічності під час відбору та оцінки фактів, їх накопиченню у систематизованому вигляді.

З урахуванням семантики термінів [5, с. 625; 6, с. 305] можна констатувати, що основою планування версія виступає тому, що є його джерелом, базою виникнення та розвитку. А характеристика логічності цієї основи проявляється у тому, що таке виникнення та розвиток є внутрішньо закономірним та послідовним. При цьому версія дозволяє побудувати логічні (закономірні) зв'язки між:

- відомими та невідомими елементами механізму вчинення конкретного злочину¹ (на рівні припущення);

- між цими невідомими елементами та конкретними діями, спрямованими на їх з'ясування;

- між самими діями, об'єднуючи їх в цілісну систему, яка і є планом розслідування.

Водночас розгляд версії як єдино можливої логічної основи планування досудового розслідування, вважаємо, не повною мірою відповідає сучасним досягненням криміналістики та запитам правоохоронної практики. На наш погляд, як логічні основи планування досудового розслідування можуть використовуватися тактичні (синоніми – локальні, проміжні) завдання розслідування та пошукові криміналістичні моделі. Спробуємо обґрунтувати наведену тезу.

В криміналістиці тактичне завдання розслідування визначається як проблема, що потребує свого вирішення в процесі розслідування, має відокремлений характер різного ступеня, передбачає використання різноманітних тактичних засобів (тактичних операцій, слідчих дій, оперативно-розшукових заходів, тактичних комбінацій, тактичних або інших прийомів) [8, с. 14]. Можливість використання їх як логічної основи планування досудового розслідування обумовлено такими міркуваннями:

1. Традиційне планування розслідування неочевидних злочинів (на основі слідчих версій) не завжди можливе, особливо на початковому етапі, з причин недостатності та суперечливості наявної інформації. На цій обставині зосереджено увагу в криміналістичній літературі. Так, В.О. Коновалова, розглядаючи аналіз вихідної інформації як передумову висування версій, відзначає, що в практиці розслідування непоодинокі випадки, коли вихідної інформації або немає, або вона настільки мізерна, що предмет аналізу відсутній [3, с. 126]. Також констатується, що в окремих провадженнях на початку дослідження слідчий може зовсім не мати інформацію як про злочинця, так і про сліди, залишені ним на місці події. Про неможливість використання версій як основи планування початкового етапу розслідування певною мірою свідчить структура дисертаційних досліджень, присвячених методикам розслідування окремих видів злочинів, у яких питання планування і висування версій викладаються після опису початкових слідчих дій [9; 10]. При цьому не завжди можливо використовувати як основу планування типові версії. По-перше, ці версії хоча і можуть застосовуватися при мінімальних даних, однак для одержання навіть таких даних необхідно проводити слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи, які мають плануватися. Так, наприклад, у випадках виявлення частин трупа типовою версією буде припущення про те, що вбивство вчинене родичем або знайомим загиблого в приміщенні. Проте звертатися до даної версії, допоки не встановлена особа вбитого, немає сенсу, оскільки відсутні реальні передумови для її конкретизації і перевірки. Більш раціональним у даному випадку буде розглядати встановлення особи загиблого як тактичне завдання і планувати подальшу діяльність на основі типової тактичної операції «Атрибуція трупа», адаптуючи її до конкретних обставин розслідування. По-друге, у низці випадків типові версії не можуть бути використані через їх недостатню розробленість.

2. Весь процес розслідування можна уявити як необхідність послідовного чи паралельного вирішення його суб'єктом окремих локальних завдань, найбільш загальні з яких визначаються предметом доказування. При чому розслідування певного виду злочинів передбачає з'ясування однотипних обставин, що зумовлює можливість і доцільність виявлення типової структури уяв-

¹ В сучасній криміналістиці механізм злочину аналізується з функціонального погляду як процес взаємозв'язку та взаємодії суб'єкта злочинної діяльності з предметом посягання, жертвою (потерпілим), використовуваними знаряддями та засобами вчинення злочину (спосіб дії), часу, місця та обстановки його вчинення, а також наслідків (зокрема, різноманітних слідів злочину) [7, с. 19].

ної моделі злочину, та типізації відповідно до цієї моделі тактичних завдань. Зіставлення наявної інформації з типовою моделлю дозволить швидко визначити відсутні елементи і зорієнтуватися щодо «точок» прикладання зусиль розслідування, тобто тактичних завдань.

3. У свою чергу типізація тактичних завдань створює передумови для розробки типових програм їх вирішення [11, с. 118], що дозволяє оптимізувати розумову діяльність слідчого під час вибору засобів і методів їх розв'язання. Такі програми можуть як адаптуватися до конкретних обставин розслідування, так і використовуватися в «чистому вигляді» за недостатності вихідної інформації. «Набір типових тактичних операцій, – справедливо зазначає В.М. Шевчук – є типовою програмою розслідування певного виду злочинів, тому при їх створенні доцільно врахувати рекомендації з планування розслідування злочинів у цілому, в тому числі й з організації взаємодії слідчих із працівниками оперативних служб органів внутрішніх справ» [12, с. 138]. При цьому оптимізація планування розслідування відбувається не тільки завдяки використанню типових рішень (переліку дій) при формуванні плану, а й за рахунок типових схем аналізу наявної інформації, використання яких сприяє більш повному та всебічному осмисленню механізму злочину, а, отже, і ефективному плануванню необхідних заходів.

Наведені вище тези стали підґрунтям для розробки концепції програмно-цільового методу організації розслідування, і далі – концепції алгоритмізації розслідування. Їх сутність полягає у тому, що наявна у слідства інформація зіставляється зі заздалегідь розробленими криміналістичними моделями, в результаті чого визначаються невідомі та (або) недостатньо достовірно доведені елементи предмету доказування, та пропонується для усунення цих прогалин вирішити типові завдання, використовуючи (приспосовуючи до конкретних обставин провадження) типові програми дій (наприклад, [13]).

Зазначені концепції мали позитивний ефект та сприяли підвищенню ефективності досудового розслідування. Разом з тим у спеціальній літературі обґрунтовано зазначається, що такі алгоритми є ефективними в простих слідчих ситуаціях, в яких вихідні дані достатньо достовірні, а їх обсягу вистачає для послідовного логічного переходу до шуканої обставини, а логіко-інформаційний ланцюг доказування складається із послідовних, логічно пов'язаних між собою інформаційних ланок. При цьому, у випадку наявності прогалин у цих ланках вони встановлюються нескладним інформаційним пошуком.

Отже, типові тактичні завдання розслідування можуть слугувати логічним підґрунтям визначення слідчих (розшукових) дій та інших заходів, необхідних для вирішення завдань у конкретному кримінальному провадженні, тобто логічним підґрунтям планування розслідування. В нескладних слідчих ситуаціях таким шляхом може бути сплановано все розслідування, за умови, що в його процесі не виникнуть ситуації складні. Якщо ж розслідування проходить у складних ситуаціях, то тактичні завдання розслідування та типові засоби їх вирішення будуть корисні при формуванні окремих частин плану. Щодо останніх випадків, то як зазначалось, тактичні завдання мають визначатися шляхом порівняння наявної інформації з типовою моделлю злочину, і полягають в необхідності встановлення невідомих на даний момент елементів цієї моделі. Для планування початкового етапу важливо, щоб модель містила в собі та дозволяла виділити при розслідуванні конкретного злочину ті обставини, першочергове встановлення яких істотно розширює інформаційну базу. У цьому відношенні тактичне завдання відповідає головному напрямку розслідування. Реалізація головного напрямку розслідування, зосередженого на першочерговому встановленні певних обставин, як справедливо зазначають деякі автори, дозволяє з'ясувати загальний характер і значну частину змісту злочину, що відкриває шлях до його розкриття, а потім і до вичерпного пізнання. За такого підходу створюються передумови для збирання в найкоротший термін даних, достатніх для розробки конкретних версій або конкретизації типових і здійснення вже на їх основі так званого розгорнутого планування.

Питання використання у плануванні розслідування криміналістичних пошукових моделей розпочнемо з відомого прикладу зі слідчо-оперативної практики про виявлення у річці Дніпро та на прилеглий території частин розчленованих трупів подружжя Климових. Результати проведених на початковому етапі розслідування заходів дозволили слідчому дійти низки припущень, які стали підставами для визначення шляхів розслідування: а) злочинець високий, немолодий, фізично сильний чоловік; б) ймовірно, його робота пов'язана або була раніше пов'язана з річкою або морем; в) у злочинця є собака, судячи з висновку експерта, вівчарка; г) злочинець проживає один, без сім'ї, в однокімнатній або, ймовірніше, двокімнатній квартирі; г) місце проживання

злочинця розташовано неподалік від місця проживання сестри загиблої. Оскільки в районі виявлення трупів було понад сімнадцять тисяч квартир, виявлення місця вчинення злочину становило тупикову ситуацію. Слідчий обрав інший шлях: від встановлення числа зареєстрованих собак, до встановлення їх власників, а серед них – встановлення самотніх чоловіків, які проживають в ізольованих квартирах. Застосований спосіб встановлення особи злочинця виявився перспективним. Так, із двохсот тридцяти власників собак, які проживають в цьому районі, тринадцять чоловіків були самотніми. Вивчення працівниками карного розшуку кожного з них, дозволило виявити одну особу, відомості про яку співпадали зі складеним портретом. Він був викритий у вчиненні цього злочину [14, с. 142].

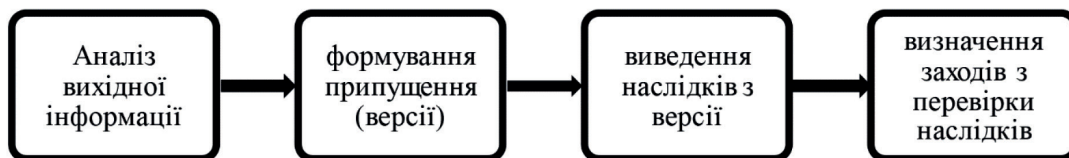
Сукупність суджень про особу злочинця, використана в наведеному прикладі, отримала в науці назву криміналістичного пошукового портрета. Його визначають як систему відомостей про соціальні, фізико-біологічні та психологічні властивості, які індивідуалізують особу і є результатом комплексного аналізу інформації, зафіксованої на тих чи інших носіях інформації [15, с. 161]. Також висловлена думка, що криміналістичний пошуковий портрет невстановленого злочинця – це уявна модель особи, змістом якої є інтегративна криміналістична інформація про його властивості, виражена в певних характеристиках, використовуваних як пошукові ознаки невідомого злочинця. При цьому сама криміналістична інформація про шуканого злочинця становить відомості про його соціально-демографічні, морально-психологічні, функціонально-динамічні, анатомо-морфологічні, біологічні (субстратні) властивості, отримані з матеріальних та ідеальних слідів за допомогою криміналістичних засобів, прийомів та методів. [16, с. 15]. В процитованих та інших працях розкривається зміст відомостей, що можуть бути включені до пошукового портрета, а також запропоновано методики його складання.

Специфіка планування розслідування з використанням пошукового портрета полягає в тому, що воно передбачає обмеження за певною ознакою (або ознаками) кола осіб, до якого належить імовірний злочинець, і перевірку на причетність до злочину всіх людей, які до цього кола входять. Такий спосіб встановлення злочинця отримав назву «метод просіювання» або «метод виключення». «Просіювання» здійснюється спочатку оперативними заходами, а після отримання позитивних результатів проводяться слідчі (розшукові) дії, спрямованні на отримання доказів. Його реалізація передбачає, як зазначалося, моделювання особи злочинця, причому важливо, щоб модель містила ознаку, яка дозволяє значно звужити коло осіб, що перевіряються (у наведеному прикладі такою ознакою була належність злочинця до власників собак). Доцільно зауважити, що методом просіювання можуть встановлюватися не тільки люди, а й інші об'єкти, наприклад, автомобілі при розслідуванні ДТП, а тому в цілому точніше говорити про пошукові криміналістичні моделі, а не портрети.

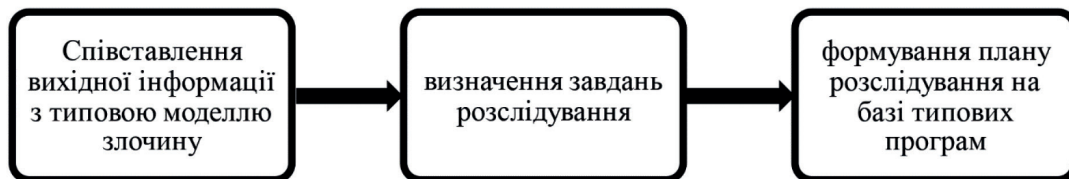
Наведені пропозиції щодо розгляду типових тактичних завдань та криміналістичних пошукових моделей як альтернативних логічних основ планування досудового розслідування потребують оцінки з позиції «бритви Оккама», тобто чи не створюють вони зайві сутності? Вирішуючи це питання, варто відзначити, що версія (як різновид гіпотези) є універсальним засобом пізнання і, так чи інакше, присутня при плануванні розслідування як з використанням тактичних завдань, так і пошукових моделей. Зокрема, при використанні як логічної основи планування типових тактичних завдань розслідування, саме існування цих завдань та відповідних програм (тактичних операцій) ґрунтується на типових припущеннях. Так, типове тактичне завдання «Збір відомостей на місці виявлення трупу» [17, с. 161] в своїй основі має гіпотезу, що певні сліди механізму злочину мали виникнути в певних джерелах. Типове тактичне завдання «Затримання хабарника на гарячому» та відповідна тактична операція засновані на прогностичному припущенні, що зустріч хабарника та хабародавця відбудеться в умовах, передбачених або створених слідчим, під час цієї зустрічі буде передано предмет хабара, внаслідок чого, ймовірно, виникнуть конкретні сліди у відповідних джерелах. Навіть, у нескладних слідчих ситуаціях, коли очевидні обставини вчинення злочину та джерела, в яких містяться майбутні докази на підтвердження цих обставин, слідчий зобов'язаний висувати припущення щодо достовірності такої інформації та в подальшому – щодо належності відповідного їх джерела. Аналогічним чином криміналістичні пошукові моделі є поєднанням більш-менш достовірно встановлених характеристик шуканого об'єкта та обґрунтованих припущень (тобто версій) щодо таких характеристик.

З іншого боку, джерела формування плану розслідування і механізму визначення конкретних заходів, що його складають, на наш погляд, мають суттєві відмінності, які для більшої наочності спробуємо проілюструвати схематично.

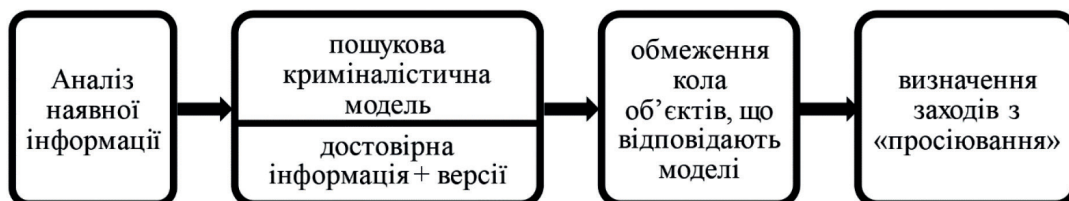
Планування на основі версій

Планування на основі типових тактичних завдань

Планування на основі пошукового криміналістичного портрета

Схема 1. Особливості процесу планування досудового розслідування при використанні різних логічних основ

Таким чином, хоча версії і присутні при формуванні тактичних завдань розслідування та криміналістичних пошукових моделей, але з практичного плану останні доцільно розглядати як самостійні логічні основи. В багатьох випадках, в тому числі наведених вище, здійснення планування розслідування на основі окремих версій суттєво та необгрунтовано буде ускладнювати цей процес.

Планування розслідування має бути ефективним. Нам не вдалося знайти в криміналістичній літературі критеріїв ефективності планування розслідування. Разом з тим, як такі критерії, на наш погляд, може бути використано перелік функцій планування, запропонований В.О. Коновою. До них науковець віднесла:

- 1) визначення правильних шляхів розкриття злочину на основі кримінально-правової кваліфікації;
- 2) забезпечення об'єктивності, повноти та всебічності розслідування;
- 3) своєчасне застосування науково-технічних та тактичних прийомів криміналістики з урахуванням особливостей кожної справи;
- 4) забезпечення найбільш ефективного поєднання оперативно-розшукових заходів та слідчих дій під час розслідування;
- 5) сприяння економії сил та засобів слідчого апарату та швидкість розслідування [3, с. 120].

Видається, що тактичні завдання розслідування та криміналістичні пошукові моделі, як і версії, виступаючи логічними засадами, здатні забезпечити планування, що відповідає наведеним критеріям.

Висновки. Логічним підґрунтям планування розслідування злочинів поряд із традиційними версіями можуть виступати типові тактичні завдання та криміналістичні пошукові моделі. Використання тієї чи іншої логічної основи має обиратися залежно від обсягу та структури наявної у слідчого інформації, а також завдань, які у зв'язку з цим виникають (тобто змістом слідчої

ситуації у вузькому сенсі). Такий підхід надає слідчому розширені можливості для формування системи заходів у конкретному кримінальному провадженні, а, отже, буде сприяти ефективності планування досудового розслідування. Наведені в статті пропозиції не претендують на безпечність та є запрошенням фахівців до їх обговорення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шепитько В.Ю. Криміналістика: курс лекцій. Харьков: Одиссей, 2003. 352 с.
2. Шепитько В.Ю. Криміналістика. Енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український) / за ред. акад. НАН України В.Я. Тація. Харьков: Право, 2001. 560 с.
3. Коновалова В.Е. Версия: концепция и функции в судопроизводстве. Харьков: Консум, 2000. 176 с.
4. Синчук В.Л. Функції типових версій у методиці розслідування вбивств. *Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи*. Харьков: Юрінком Інтер, 2004. С. 200–203.
5. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
6. Івченко А.О. Тлумачний словник української мови. Харьков: Фоліо, 2002. 543 с.
7. Волобуєв А.Ф. Механізм злочину та його зв'язок з концептуальними положеннями криміналістики: монографія. Кривий Ріг: Вид. Р.А. Козлов, 2019. 122 с.
8. Здоровко С.Ф. Тактичні операції при розслідуванні вбивств, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харьков. 2002. 20 с.
9. Швидкий О.Г. Планування та організація початкових слідчих дій при розслідуванні квартирних крадіжок: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харьков. 2000. 18 с.
10. Чорний Г.О. Методика розслідування розбоїв з проникненням у житло: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харьков. 1998. 17 с.
11. Здоровко С.Ф. Розслідування вбивств, що вчиняються організованими злочинними групами (типові тактичні операції). Харьков: Гриф, 2004. 175 с.
12. Шевчук В.М. Можливості застосування типових тактичних операцій у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 24, т. 4. С. 135–138.
13. Бондар В.С., Головкін С.В., Єршов О.А. та ін. Методика розслідування квартирних крадіжок: навч.-метод. посіб. Луганськ: ЛДУВС, 2011. 400 с.
14. Коновалова В.О. Вбивство: мистецтво розслідування: монографія. Харьков: Факт, 2001. 311 с.
15. Калюга К.В. Особа злочинця як об'єкт криміналістичного дослідження: сучасний стан та перспективи розвитку: дис. ... д-ра юрид. наук. Запоріжжя. 2021. 474 с.
16. Малярова В.О. Тактико-криміналістичні та процесуальні основи пошуку та затримання злочинця: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харьков. 2005. 20 с.
17. Кубарев І.В. Тактична операція «збір відомостей на місці виявлення трупа». *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 1 (78). С. 161–168.